

Kuidas jõuda esikust elutuppa?

MART RAUDSAAR
*Riigikogu Toimetiste
peatoimetaja*

Alati võiks rohkem ja alati võiks paremini, aga majandusarengus on Eesti läbinud muljetavaldava tee. Mäletan sabasid, et saada tühi korv, millega alles siis võis poeriulite vahele siseneda. Poeriulid oli sageli napilt varustatud. Kõige keerulisem oli muidugi Eesti Vabariigi taastamisele eelnenud ja vahetult järgnenud periood. 1992. aasta veebruaris helistas mulle Rootsi ajakirjanik Karlskoga Tidningust ning palus, et ma näitaksin talle Tallinna. Sõitsime tossava Ikarus-bussiga Lasnamäele ja külastasime muu hulgas Kotka selverit. Vaatepilt avaldas muljet isegi minule. Umbes pool selveri müügisaaalist oli täiesti tühi. Müüdava kauba nomenklatuur aga nigel. Mäletan riulil seisnud seapäid, piimariulit ning suuri mitmeliitrisid mahlapurke.

Ma annan endale aru, et rääkida majanduskasvust pelgalt šašlökiriuli või Tallinna kinnisvaraturu näitel on lihtsakoeline. Me peame ka küsima – milleks, kellele ja mille arvel? Nauru saare elanikud lubasid saare fosforiidist tühjaks kaevata ja jõudsid *per capita* maailma rikkaimate inimeste hulka, kes ei pidanud enam tööle käima. Paraku polnud neil enam kusagil elada ning jõudeelu muutis mõnedki neist ülekaalulisteks laiskvorstideks, kes vedelesid päevad läbi teleri ees ja vaatasid seriaale.

Olles seda kõike öelnud, ei pea ma jõukama elu – ja ühtlasi mõtestatud elu – taotlemist patuks ja samuti ei pea ma patuks loodusvarade tarka kasutamist. Mõtleme tagasi oma esivanematele. Mitte palju aega tagasi sai üks põlvkond orjusest vabaks, teine põlvkond suutis osta maa päriseks, kolmas põlvkond pani talule jalad alla ja saatis neljanda põlvkonna kooli Peterburi, Tartusse, Riiga. Sellest põlvkonnast tulid meile Kölerid, Härmad ja teised õpetatud inimesed. Soov pakkuda oma lastele paremat elu on inimlik ning lõppkokkuvõttes see soov ongi edendanud meie omavalitsust, viinud riigi tekke ja ülesehituseni. Meie traagika on seisnenud selles, et oleme pidanud alustama pärast Teist maailmasõda kõike uuesti: praegused noored on uus nn neljas põlvkond, kes läheb laia maailma õppima.

Praegu oleme oma arengus jõudnud etappi, kus senised mudelid ei toimi enam nii hästi, kui need toimisid 1990. aastatel. Eesti ei ole enam odava tööjõu maa. Me ei peaks olema ka odavate toodete maa (metsa raiumine ja palgi välismaale müük). Me peame liikuma järgmisele astmele ning pakkuma suurema lisandväärtusega toodangut. See tähendab, et endise komponentide koostemaa asemel üritame liikuda lõpptoodangu maaks, millega kaasneb ühtlasi oma toodangule nime tegemine (brändimine). Teisisõnu peame hakkama maailmaturul konkureerima nende riikidega, kelle jaoks varem tegime allhanget. Siin tuleb mängu innovatsioon, mis aitab meil olla parem mitte jõu või odavuse, vaid nutikuse mõttes.

Käesolev Riigikogu Toimetiste number vaatlebki Eesti majandusarengu ülesandeid maailmamajanduse kontekstis (väikesel kummipaadil vastuvoolu ju ei aeruta). Sellel teemal võtavad sõna akadeemikud, õppejõud ja majandustegelased.

Eesti Panga asepresident Ülo Kaasik vaatleb rahanduslikus võtmes Euroopa kriisitõrje kümnendit. Raul Eamets Tartu Ülikoolist uurib seda, millises suunas areneb tuleviku majandus ning milliseid oskusi me siis vajame. Rääkides meie majanduse klaaslaest, küsib Aaviksoo: mis aitab meil jõuda arenenud riikide esikust nende elutappa?

Sellele küsimusele otsivad vastust Kadri Ukrainski, Indrek Tammeaid, Urmas Varblane jt oma loos „Eesti arengumudeli muutmiseks tuleb muuta stiimuleid”. Nad kirjutavad: „Et ületada keskmise tulu klaaslage, vajame pikaajalisele efektiivsusele suunanud mudelit. Viimane eeldab nii seadusandlikke kui ka poliitilisi ümberkorraldusi.” Tabel nende artiklis näitab, et me oleme viimase paarikümne aasta jooksul suutnud kenasti vähendada oma majanduse mahajäämust mitmest maailma jõukamast riigist (võrreldes riikide SKT-d ühe elaniku kohta), näiteks on vähenenud meie mahajäämus Suurbritanniast 25 aastat ja Prantsusmaast 18 aastat. Kuid me peame tabama liikuvat märki, sest teiste riikide majandused arenevad samuti ja meie mahajäämus on veel märkimisväärne. Uuele tasemele jõudmiseks oleks meil vaja riiklikult koordineeritud innovatsioonipoliitikat, väidavad autorid.

Erik Terk kui tuntud tuleviku-uurija käsitleb toimuvaid ja toimuda võivaid geokonoomilisi nihkeid maailmas ja nende mõju Eesti majandusele. Haakuval teemal räägivad Kadri Männasoo jt Arenguseire Keskuse tellimusel tehtud uuringute autorid Eesti ettevõtete investeerimismustritest ja rollist globaalses väärtusloomes, samuti ekspordist ja innovatsioonist ettevõtetes, võrreldes Euroopa siirderiike.

Kui kõneleme innovatsioonist, peame kõnelema haridusest ja teadusest, sest

nutikaks ei saada iseeneslikust ootamatust inspiratsioonipuhangust (ehkki maailma ajalugu tunneb ka erandeid). Tarmo Soomere, Ülo Niinemets, Katrin Niglas ja Tiina Randma-Liiv käsitlevad oma kaastöös teadlaskarjääri mudelit kui riigi konkurentsivõime tuge. Ka selles vallas seisab Eesti omamoodi teelahkmel.

Väga huvitavate ja ülevaatlike lugudega osaleb numbris Statistikaamet. Ameti juhtivanalüütikud Mihkel Servinski ja Märt Leesment kirjutavad Eesti tööhõive struktuurimuudatusest aastatel 1989–2017 ning nende piirkondlikest erisustest. „Tööturul hinnatakse enam interdistsiplinaarset töötajat,” kirjutavad analüütikud, „kes suudab rakendada omandatud teadmisi ja oskusi võimalikult edukalt tegelikus majanduses. Kahtlemata saab see väljakutse ka haridussüsteemile.”

Kutt Kommel ja Jaan Õmblus, kes on samuti Statistikaameti juhtivanalüütikud, vaatlevad Eesti konkurentsivõime senist arengut ja hetkeolukorda Eesti eri piirkondades. Nad toovad esile elanike brutotulu kasvu poolest edukaimad omavalitsused ning vastavad küsimusele, miks on see nii ning mida võiksid ette võtta kehvas seisus omavalitsused. (Pean vahele ütleva, et haldusreform iseenesest jõukust ei loo, ehkki on kaotanud mitmedki kurvemas seisus omavalitsused.)

Käesolevas Riigikogu Toimetiste numbris on veel hulk häid kirjatöid, kuid lõpetuseks tahan esile tõsta professor Rein Taagepera poliitilise mõtte esseed „Kas Riigikogu valimisseadus laseks „Poolat teha”?”. Ühesõnaga, kas Eestis võiks olla võimalik olukord, kus mõned erakonnad saavad valimistel teistega võrreldes seda võrd suure ülekaalu, et me võime rääkida kaheparteisüsteemi kujunemisest. Ise olen Postimehes ilmunud kolumnis pidanud seda üsna võimatuks, pelgalt hüpoteeiliseks väljavaateks. Rein Taagepera esseed lugedes pean mõnna, et võib-olla polegi see ilmvõimatu. Mida see tähendaks meie demokraatialle ja ka majandusele, saab igaüks juba ise mõelda. Seega, head lugemist!